

Eesti väliskaubandus pärast liitumist Euroopa Liiduga

Vahur Made
Ajaloodoktor
Eesti Diplomaatide Kooli asedirektor

Euroopa Liidu liikmelisus toob olulisi muudatusi Eesti väliskaubandusse. Kauplemine teiste euroliidu riikidega, sh. Põhjamaade, Läti, Leedu, Saksamaaga, ei ole siis enam väliskaubandus, vaid osa Euroopa Liidu siseturust. Kaubavahetus Venemaa, USA, Hiina ja teiste riikidega väljaspool Euroopa Liitu omandab uusi jooni. Eesti hakkab nendega kauplema vastavalt Euroopa Liidu väliskaubandusreeglitele.

Euroliit on maailma suurim kaupleja edestades nii USA-d kui Jaapanit. Euroopa Liidu riigid annavad tänapäeval poole maailmakaubanduse mahust. Nad peavad üheskoos kaubanduslääbirääkimisi nii kolmandate riikidega, kui ka rahvusvahelisi vabakaubanduslääbirääkimisi, mis leiavad aset **Maailma Kaubandusorganisatsiooni** (ingl. World Trade Organisation – WTO) raames.

Euroliidu osalemine maailmakaubanduses tugineb ühisele väliskaubanduspoliitikale. Euroopa Liidu riigid on omavahel moodustanud ühiste reeglitega siseturu, kus on kaotatud kõik takistused kaupade, teenuste, inimeste ja kapitali vabalt liikumiselt. Euroliidu välispiiril kehtib **Ühine Tollitariif** (ingl. Common Customs Tariff – CCT), millega maksustatakse kõiki sisseveetavaid kaupu. Kaubanduslepinguid teiste riikidega sõlmib Euroopa Liit, mitte iga tema liikmesriik eraldi. Ka selle üle, kas anda mõnele riigile või riikide grupile kauplemise-alaseid soodustusi, otsustab euroliit ühiselt.

Väliskaubanduspoliitika alla ei käi rahvusvahelised lepingud, mis puudutavad teenuseid ja intellektuaalset omandit. Need valdkonnad on reguleeritud WTO raames.

EL väliskaubanduspoliitika vahendid

Ühine tollitariif

Ühine Tollitariif on Euroopa Liidu väliskaubanduspoliitika keskne element. Kõikidele kolmandatest riikidest pärit kaupadele kehtib ühesuurune tollimaks. Olenemata sellest, millise liikmesriigi kaudu kaup Euroopa Liitu jõuab.

Ühise Tollitariifi suurus erineb tootegrupiti. Tariife muudetakse vastavalt Euroopa Liidu institutsioonide otsustele või WTO läbirääkimistele. Viimaste mõju kohta on kõnekas fakt see, et kui 1950. aastatel lisasid Euroopa riigid importkaupadele tollimaksudena keskmiselt 40% sellest hinnast, millisega need kaubad piirile saabusid, siis praegu maksustab Euroopa Liit importkaupu keskmiselt 5% tollimaksuga. Seega, poole sajandi jooksul on tollimaksud Euroopas kaheksakordselt alanenud.

Kui Eestist saab Euroopa Liidu liige, peame ka meie hoolitsema Ühise Tollitariifi rakendamise eest. Kõik Eestis kogutud tollimaksud lähevad euroliidu kassasse. Eestis peab tollide kogumise süsteem korrektselt toimima. Seda hoolimata sellest, et liberaalse majanduspoliitika tõttu pole Eesti praktiliselt kogu oma taasiseseisvusaja jooksul tolle rakanud.

Ühine tegutsemine rahvusvahelisel areenil

Euroopa Liiduga liitumine tähendab Eesti jaoks muuhulgas seda, et hakkame osalema Euroopa Liit-

ANALÜÜS

Urmas Varblane

Tartu Ülikooli majandusõppejõud

"Muutused Eesti väliskaubanduspoliitikas Euroopa Liiduga ühinemisel". Euroopa Kolledži loengud 2. Tartu, 2000.

Kuidas mõjutab Euroopa Liiduga ühinemine Eesti väliskaubandust?

Suurenevad kaubandustõkked ülejäänud maailmaga ja väheneb konkurents tolliliitu mittekuuluvate riikidega. Seeläbi võivad Eesti tootjad, sest maailmaturu hinna asemel hakkab Eestis kehtima maailmaturu hinnast kõrgem Euroopa Liidu siseturu hind. See lubab Eesti tootjatel tõsta hinda ja saada täiendavat kasumit. Euroopa Liiduga ühinemise järel on tõenäoliselt raskem otseselt importida Kagu-Aasia riikidest, Jaapanist, Hiinast ning Ameerika Ühendriikidest.

Kolmandad riigid – Riigid, kes ei kuulu Euroopa Liitu.

Maailma Kaubandusorganisatsioon – 1995. aastal tegevust alustanud rahvusvaheline organisatsioon, mis edendab vabakaubanduse, st. tollide- ja piirangutevaba kauplemise, põhimõtteid ning organiseerib rahvusvahelisi vabakaubanduslääbirääkimisi.

Ühine Tollitariif – Tollimaks, millega Euroopa Liit maksustab kõiki kolmandatest riikidest sisseveetavaid kaupu. Olenemata sellest, millise liikmesriigi kaudu kaup euroliitu saabub, on tollimaks ühesuurune.

KOMMENTAAR

Kas Eesti tuleb toime Euroopa Liidu tollipoliitika rakendamisega?

Riika Toompalu

Tolliameti tolliosakonna juhataja
Postimees, 21.03.2002

Eesti ELi liitumise tähtjaks on 1. jaanuar 2004 ja sellest peale hakkame rakendama ELi tollialast õigust täies mahus - ELi tollikoodeksit, tollitariife ja kaubanduspoliitilisi meetmeid - nii tariifseid kui ka mittetariifseid.

Oleme 1. jaanuarist 2004 uues majanduspoliitilises situatsioonis – suur osa praegusest väliskaubandusest muutub ELi siseriiklikuks kaubanduseks ja Eestil tuleb selleks ajaks ümber kujundada oma tööprotsessid.

du väliskaubanduslepingute süsteemis. Eesti ei sõlmi siis enam ise väliskaubanduslepinguid. Eesti poolt varem sõlmitud vabakaubandus- ja muud kauplemissuodustusi andvad lepingud kaotavad liitumisel kehtivuse.

Eestil on praeguseks sõlmitud **vabakaubanduslepingud** Euroopa Liidu, **Euroopa Vabakaubandussotsiaalsiooni**, Läti, Leedu, Poola, Slovakkia, Sloveenia, Tšehhi Vabariigi, Türgi, Ukraina ja Ungariga. Bulgaaria ja Rumeeniaga on läbirääkimised lepingu sõlmimiseks käimas. Küprosega on alla kirjutatud kaubanduskokkulepe.

Eesti vabakaubandusleping Euroopa Liiduga jõustus 1995. Selle alusel moodustati 1. jaanuarist 1995 Eesti ja Euroopa Liidu vahel vabakaubanduspiirkond, kaotades kõik piirangud kaubandusele tööstustoodetega. Leping on parandanud Eesti kaupade ligipääsu Euroopa turule. Eesti tekstiili- ja rõivatoodete sissevedu Euroopa Liitu ei piirata ja kuna tekstiilitoodetel on suur osa Eesti ekspordis, siis on vabakaubanduslepingust võitnud arvatavasti kõige enam Eesti tekstiilitootjad. Siiski on Euroopa Liidul on õigus rakendada tekstiilitoodete impordile vajaduse korral koguselisi piiranguid.

Ainsana on tõkestatud Eesti põllumajandustoodangu ligipääs Euroopa Liidu turule. Piiratud arvule põllumajandustoodetele on antud soodustused madalama imporditollimäära näol või teatud koguse piires.

Eesti liitumisel euroliiduga hakkavad senist vabakaubanduslepingut asendama ühise siseturu reeglid. Need hakkavad reguleerima ka Eesti kaubandussuhteid nende riikidega, kellega meil on sõlmitud kahepoolne vabakaubandusleping (näit. Läti ja Leedu), aga kes ka ise astuvad Euroopa Liitu. Eesti ja EFTA kaubandussuhteid hakkab reguleerima **Euroopa Majandusruumi leping**. Muude riikide osas peab Eesti liitumise järel lähtuma euroliidu poolt sõlmitud lepingutest.

Euroopa Liit ja WTO

Maailma Kaubandusorganisatsioon (WTO) asutati 1994. aasta Marrakechi lepinguga ja alustas tegevust 1995. aastal. WTO edendab vabakaubanduse põhimõtteid toodete, teenuste ja intellektuaalse omandiga kauplemisel. Kõik Euroopa Liidu riigid

on WTO asutajaliikmed. Eesti sai WTO liikmeks 1999. aastal. 2001. aastal liitus WTOga Hiina ning lähiaastatel on oodata Venemaa astumist selle organisatsiooni liikmeks.

Euroopa Liidu prioriteetid WTO raames peetud vabakaubandusläbirääkimistel on olnud järgmised:

- Põllumajandustoodete ja teenuste lülitamine vabakaubandusläbirääkimiste temaatikasse;
- Riiklike toetuste ja investeeringute osas rahvusvaheliste reeglite kokkuleppimine;
- Side rahvusvahelise kaubanduse, konkurentsi, keskkonnakaitse ja sotsiaalsete garantiide vahel;
- Võitlus piraatkaubanduse vastu;
- Tehniliste normide ja standardite ühtlustamine;
- Arengumaade osatähtsuse suurendamine rahvusvahelises kaubanduses.

Euroopa Liit koos Ameerika Ühendriikidega on WTO uute projektide peamine käivitaja, sest just need kaks on maailma suurimad kaubandusjõud. Kuna USA põllumajanduspoliitika on viimastel aastatel muutunud järsult protektsionistlikumaks, siis selles osas eriarvamused Euroopa Liiduga vähenenud. Euroopa Liit ja USA on ühiselt selle poolt, et lülitada WTO päevakorda ka töötingimused ja keskkonküsümused, kuid arengumaad on selle vastu. Arengumaad soovivad leebemaid tingimusi intellektuaalse omandi katse osas, USA aga soovib suuremat intellektuaalse omandi vabakaubandust, mille vastu on eelkõige oma filmitööstust kaitsev Prantsusmaa. EL soovib erinevalt USAst ka tarbijakaitse teemade käsitlemist WTOs.

Turukaitse meetmed: võitlus dumpingute ja subsiidiumide vastu, kauplemisspiirangud

Euroopa Liit näeb nii dumpingus kui subsiidiumites ohtu oma siseturule ja tarbijatele. Et efektiivselt nende nähtuste vastu võidelda, jälgitakse eri riikide väliskaubanduspoliitikat ja seda, kust Euroopa Liitu saavad kaubad pärit on. Kui need on toodetud riigis, kes praktiseerib lubamatuid kauplemissuhteid, ei luba euroliit kaupu oma turule või maksustab neid kõrgemate tollimaksudega.

Euroopa Liit võib seada ka imporditavatele kaupadele koguselisi piiranguid, kui ta näeb, et impordi suurenemine on ohuks euroliidu riikide tootjatele. Nii on euroliit piiranud näiteks Jaapanis toodetud autode importi. USA ja Euroopa Liidu seisukohad on pikka aega olnud problemaatilised terasetoodete alal, põllumajandus-, keskkonna-, kultuuri- ja tarbijakaitseküsimustes. Eurooplased pooldavad standardeid, mis piiravad importi USAst ja mida ameerikalased peavad protektsionistlikeks. Tüli keskmes on geneetilisel muundatud toit, hormoonidega toodetud loomaliha, mürarikad lennukimootorid, andmetekaitse, filmi-ja teleprogrammid. Loodetakse, et WTO kaudu suudetakse erimeelsusi tasandada.

Euroopa Liidu liikmena peab ka Eesti ühinema euroliidu poolt kehtestatavate impordipiirangutega.

Liitumise mõju Eesti väliskaubandusele

Ühinemise Euroopa Liiduga tagab Eestile turu avatuse suhetes meie põhiliste kaubanduspartneritega. Umbes 70 protsenti Eesti kaubavahetusest toimus 2001. aastal Euroopa Liidu liikmesriikidega, sealhulgas ekspordi osas oli Euroopa Liidu osatähtsus veel

Vabakaubandusleping

– Leping, millega osapooled kaotavad omavahelisel kauplemisel tollimaksud. Leping võib hõlmata kogu kaubavahetust, aga piirduda ka teatud kaubagrupidega.

Euroopa Vabakaubanduse Assotsiatsioon (ingl. European Free Trade Association – EFTA)

– 1960. aastal asutatud majandusorganisatsioon, millega asutasid oma vabakaubandustsooni need Lääne-Euroopa riigid, kes ei kuulunud Euroopa Ühendusse. Praegu kuuluvad EFTAse Norra, Island, Šveits ja Liechtenstein.

Euroopa Majandusruumi leping (ingl. European Economic Area – EEA)

– 1992. aastal sõlmitud leping, millega EFTA riigid (v.a. Šveits) liitusid tööstustoodete osas Euroopa Liidu siseturuga.

Dumping

– kauba müümine märkimisväärselt allpool turuhinda.

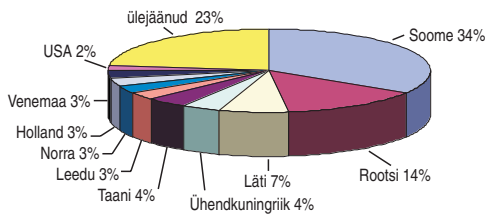
Omahind

– kauba tootmiseks tehtud kulutused.

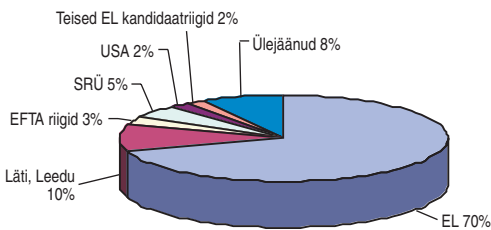

Riikide osatähtsus Eesti väliskaubanduses 2001. aastal

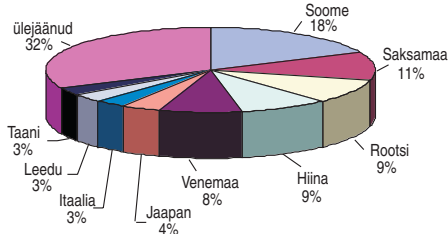
Põhieksport kokku 57 miljardit krooni, sellest

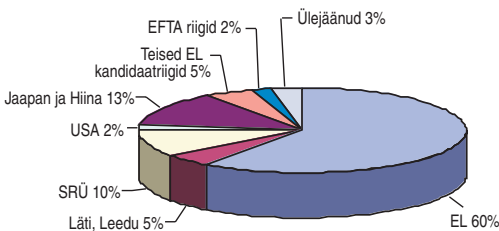
Riikide grupiti

Põhiimport 76 miljardit krooni, sellest

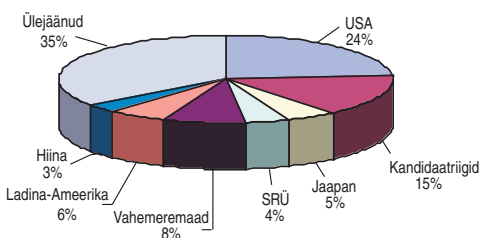

Riikide grupiti:

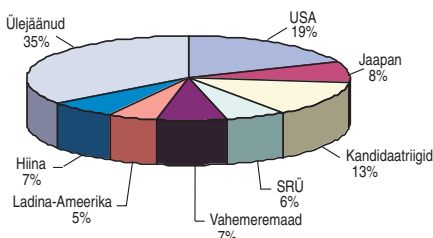

Allikas: statistikaamet

ELi eksport 2001. aastal kokku 982 miljardit eurot, sellest

ELi import 2001. aastal 1030 miljardit eurot, sellest

Allikas: Eurostat

gi suurem. 2004. aastast Euroopa Liidu osatähtsus meie majanduspartnerina kasvab, sest lisaks Eestile pürgivad liitu veel 12 kandidaatriiki, sh meile väga olulised Läti ja Leedu. Näiteks kaubavahetuses võib Euroopa Liidu osakaal seetõttu tõusta üle 80%. Euroopa Liiduga ühinemise järel muutub Eesti osaks Euroopa siseturust. See tähendab, et vähenevad bürokraatlikud tõkked (tollikontroll, kvaliteeditõendid ja muu paberimajandus) toodangu lähetamisel teistesse liikmesriikidesse. Isegi Lätisse ja Leetu kaupade saatmine muutub senisest lihtsamalt. Seetõttu võiks suureneada nende Eesti ettevõtete arv, kes ei tooda üksnes koduturule, vaid müüvad osa toodangust välismaal.

EL kauplemise-alased sooduslepingud

Teatud riikide ja riikide gruppidega on Euroopa Liit sõlminud kauplemise-alased sooduslepingud. Lepingud näevad ette, et soodusrežiimi omavate riikide kaubad saavad tollivabalt tulla Euroopa Liidu turule ning neile kehtivad turustamisel ja maksustamisel samad tingimused nagu euroliidus toodetud kaupadele.

Ka WTO lepingud näevad ette, et riigid võivad kauplemlisel kehtestada enamsoodustusrežiime. Samas tähendab see WTO reeglite põhjal, et kui soodustus on kehtestatud ühele WTO liikmesriigile, siis peab see automaatselt laienema ka kõigile teistele. Euroopa Liidu poolt sõlmitud kauplemlise sooduslepingud on seega WTO enamsoodustusrežiimi põhimõtte suhtes erandlikud nähtused.

Hetkel on Euroopa Liit sõlminud viit liiki kauplemlise-alaseid sooduslepinguid:

Euroopa Majandusruumi leping (ingl. *European Economic Area – EEA*), mis sõlmiti 1992. aastal Oportos Norra, Islandi ja Liechtensteiniga. Leping ühendas euroliidu siseturuga kolm Euroopa Vabakaubanduse Assotsiatsiooni riiki. Need riigid pole küll Euroopa Liidu liikmed, kuid nende majandus allub enamikus valdkondades euroliidu siseturu reeglitele (v.a. põllumajandus, kalandus ja metsandus). EFTA liikmesriik Šveits jäi 1992. aastal toimunud referendumil tulemusel EEA lepingust kõrvale.

Assotsiatsiooni- e. Euroopa lepingud lepingud kümne Kesk- ja Ida-Euroopa riigiga, kes soovivad saada Euroopa Liidu liikmeteks. Lepingud on sõlmitud ajavahemikus 1992-1995.a sätestavad vabakaubanduse.

Vabakaubanduslepingud Vahemere piirkonna riikidega (**Euromed**). 1970. aastate lõpus loodud kaubandussoodustuste ja abistamislepingute võrgustik seob praeguseks 12 Vahemere piirkonna riiki (Alžeeria, Küpros, Egiptus, Iisrael, Jordaania, Liibanon, Malta, Maroko, Palestiina omavalitsus, Süüria, Tuneesia ja Türgi. Liibüal on vaatelejastaatus). Lepingud ei näe ette ühisinstitutsioonide loomist. Eesmärgiks on luua 2005. aastaks vabakaubanduspiirkond. **Lomé konventsioonid** 71 Aafrika, Kariibi mere ja Vaikse ookeani piirkonna riigiga (ingl. *Asian, Caribbean and Pacific states - ACP*). Esimene konventsioon sõlmiti 1975. aastal. Tegemist on mõnede Euroopa Liidu liikmesriikide (Prantsusmaa, Ühendkuningriik, Itaalia, Belgia, Holland, Portugal)

Enamsoodustusrežiim – Olukord, kus riikidevaheline kaubavahetus toimub soodustingimustel.

Assotsiatsiooni- e. Euroopa lepingud – Lepingud Euroopa Liidu ja tema liikmeks astuda soovivate riikide vahel. Leping sisaldab nii vabakaubanduse kui poliitilise koostöö sätteid.

Euromed – Euroopa Liidu koostööprogramm Vahe-mere piirkonna riikidega.

Lomé konventsioonid – Lepingud, mis avavad Euroopa riikide endistele koloniaalvaldustele Aafrikas, Kariibi mere ja Vaikse ookeani piirkonnas Euroopa Liidu turu.

Kolmas maailm – Ajakirjanduslik termin, millega tähistatakse Aasia, Aafrika ja Ladina-Ameerika vaeseid riike, nn. arengumaid. Külma sõja perioodil eristati neid rikastest tööstusriikidest (Esimene maailm) ja kommunistliku režiimiga riikidest (Teine maailm).

Šveits hääletas Euroopa Liiduga sidemete tihendamise poolt

Šveits astus 2000. aasta 20. mail suure sammu vähendamaks oma isoleeritust muust Euroopast kui 67,2 protsenti Šveitsi hääletajatest kiitis heaks kahepoolsed lepingud Euroopa Liiduga. Kahepoolsed lepingud sätestavad muuhulgas inimeste vaba liikumise Šveitsi ja Euroopa Liidu vahel ning transporditõkete kaotamise. See vähendab Euroopa Majanduspiirkonnast (millega toimub kaks kolmandikku kaubavahetusest) eemalejäämise negatiivset mõju Šveitsile.

Šveitsi Ühispinga (UBS) peaökonomisti Peter Blombergi sõnul osutasid referendumitulemused, et Šveits muutub "Euroopa suunal üha avatumaks." UBS arvestab, et lepingute sõlmimise tõttu võib Šveitsi majanduskasv suureneda 0,5-1 protsent aastas.

William Hall, Financial Times, 21. mai 2000

endiste koloniaalvaldustega, kellega kauplemisel Euroopa Liit ei rakenda tollimakse ega sea impordile koguselisi piiranguid. Lisaks rahastab euroliit Lomé konventsiooni riikide sotsiaalmajanduslikku arengut. Toetus ulatus 1990. aastatel umbes 3 miljardi euronit (46,8 miljardi kroonini) aastas.

Aasia ja Ladina-Ameerika riikide enamsoodustusrežiimid. Euroopa Liidu sidemeid peamiste kolmanda maailma riikidega (India, Mehhiko ja Brasiilia) tugevdavad kahepoolsed kaubandus- ja koostöölepingud. Euroopa Liidul on ka lepingud olulisemate regionaalsete organisatsioonidega, näiteks *Kagu-Aasia Riikide Ühenduse* (ingl. Association of South-East Asian Nations - ASEAN) ja *Lõuna-Ameerika Riikide Majandusühendusega* (MERCOSUR). Seega, euroliidu enamsoodustusrežiimid katab enamiku Euroopast ja kolmandast maailmast. Välja jäävad vaid üksikud riigid, sh Austraalia, Kanada, Jaapan, Uus-Meremaa, Lõuna-Aafrika Vabariik, Venemaa ning USA.

Euroopa Liit ja kauplemine infotehnoloogia toodetega

Euroopa Liidu edu rahvusvahelises kaubanduses sõltub muuhulgas ka sellest, kui edukad on liikmesriigid infotehnoloogia ja selle toodete arendamises. Selleks soosib euroliit infotehnoloogia-alast uurimis- ja arendustööd ning liberaliseeris infotehnoloogia toodete turu.

IT-toodete turu liberaliseerimise tulemusel on Euroopas välja töötatud GSM saanud ülemaailm-

seks mobiilside-alaseks standardiks, mis on kasutusel rohkem kui 130 riigis.

1998. aastal liberaliseeris Euroopa Liit täielikult oma telekommunikatsiooni turu. Samal aastal kiitis euroliit heaks uue põlvkonna mobiilside süsteemi UMTSi, mis peaks muutma ka mobiilse internetiühenduse senisest kiiremaks ja odavamaks.

E-kaubanduse arendamisel on Euroopa Liit seadnud eesmärgiks luua ühise seadusandliku baasi, mis tagaks e-põhiste teenuste osutamise kogu euroliidu raames ilma rahvusliku seadusandluse kitsendavate mõjudeta. Nii nagu muude teenuste puhul on kavas saavutada ka e-teenuste vaba liikumine. Eelkõige puudutab see e-teenuste turvalisuse alaste nõuete ühtlustamist, e-põhiste teenuste ja toodete autoriõiguse kaitset, e-põhiste finantsteenuste osutamist jne.

Samas ei saa Euroopa Liit piirduda sellega, et töötab välja ühised reeglid interneti põhiste toodetele ja teenustele ainult oma siseturu jaoks. Internet ja e-kaubandus on üle-maailmsed, mistõttu ka neid puudutavad reeglid peavad olema sätestatud rahvusvaheliselt ning võimalikult suure arvu riikide poolt.

WTO raames on vastu võetud *Üldine Telekommunikatsiooni-alane Kaubandus- ja Teenuste Lepe* (ingl. General Agreement on Trade in Services - GATS), mis on suunatud ülemaailmse telekommunikatsioonituru avamisele. Euroopa Liit peab jätkuvalt ka kahepoolseid IT-alaseid läbirääkimisi USA ja Jaapaniga ning toetab *Globaalse Äridialoogi* (ingl. Global Business Dialogue) nime kandva foorumi tegevust, kus juhtivate infotehnoloogia firmade esindavad arutlevad e-kaubanduse probleemide üle.

Euroopa Liit ja Venemaa

Venemaa ekspordist läheb juba praegu 35% Euroopa Liitu ning Euroopa Liit on Venemaa jaoks olulisim kaubanduspartner. Paraku on Venemaa majandus – ning asjakohased kaubandusstruktuurid seotud põhiliselt tooraine ja raskestõustusega. Vene majandust on viimasel kümnendil kahjustanud liig vähesed investeeringud. Kui Euroopa Liit täieneb lähiaastatel uute liikmetega Kesk- ja Ida-Euroopast, siis võib liidu arvele langeda üle 50 protsenti Venemaa ekspordist. Venemaa taotles WTO liikmeks võtmist 1994. aastal. Euroopa Liit on alati toetanud Venemaa liikmeks võtmist nii kiiresti kui realselt võimalik ning kaubanduslikult mõistlikel tingimustel.

Euroopa Komisjoni memo 3.12.2001 nr 01/414

Euroopa Liidu Infosekretariaat

Riigikantslelei, Stenbocki maja, Rahukohtu 3, 15161 Tallinn, Eesti
tel +372 693 5950 e-post elis@rk.ee
faks +372 693 5957 <http://www.elis.ee>

